

Dragoslav Kočović*

*Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka*

Politika – fenomen socijalna politika i njena upotreba^{**}

Apstrakt

U ovom radu nastojimo da sagledamo socijalnu politiku kao bitno polje politike, zadržavajući se na njenom teorijskom određenju samo u onoj meri kako bi smo čitaocu pružili osnovne predstave o fenomenu politike, socijalnog i socijalne politike. Namera je, da kroz prizmu sadržaja socijalne politike sagledamo njenu upotrebu u društvenom životu kao sredstvo: upravljanja i vladanja, osvajanja i očuvanja vlasti i načina razvoja društva. Čini nam se, da je teorijski i naučno sasvim opravdano da socijalnu politiku sagledamo kroz pomenuti trinom, sa namerom da izađemo iz stereotipa koji inače vladaju u odnosu na teoriju i praksu socijalne politike, njenog mesta i uloge u životu pojedinca, grupe, države, regiona i društva u globalnim razmerama. Šta više, nastojimo da istaknemo njenu životvornost i naglasimo njen značaj u razvoju svake društvene zajednice. Posebno je to važno učiniti sada, u ovom vremenu globalnih procesa, reformi, izmene vrednosnog sistema, kada ne retko dolazi do zamagljivanja bitnog sa nebitnim, suštine sa formom, trajnog sa prolaznim. Želimo da pokažemo kako bez vođenja sadržajne i konstruktivne socijalne politike nije moguće govoriti ni o kakvoj politici i organizaciji društva koja bi kvalitativno odgovarala, odnosno bila primerena čoveku ovoga veka. Smisao i suština društvenih odgonetanja je u arhitekturi i dizajniranju društva koje će se razvijati u skladu i napretku, gde će se konflikti i sukobi svoditi na najmanju meru, i gde će u punom smislu reči biti postignuto blagostanje u jedinstvu političkog, ekonomskog i socijalnog.

Ključne reči:

politika, socijalno, socijalna politika, upravljanje i vladanje, osvajanje i očuvanje vlasti, način razvoja društva.

* Email: dragoslav.kocovic@gmail.com

** Ovaj rad je nastao u okviru projekta br. 179076, kojeg finansira Ministarstvo za nauku i tehnologiju Republike Srbije.

OSNOVNE KATEGORIJE I POJMOVI

Svojim sposobnostima i sinergijskim delovanjem, u širim društvenim i prirodnim razmerama, čovek uspešno deluje i stvara do danas. Na tom dugom putu sopstvenog razvoja i trajanja, čovek u društvu kojem pripada, u različitim epohama i civilizacijama iznedrio je brojne oblike i forme društvenog života. U tom procesu nastali su brak, porodica, domaćinstvo, nesrodničke zajednice, vlasništvo, oblikovani i diferencirani narodi, nacije i države. Nesumnjivo, čovek je proizvodio i proizvodi sebe i u isti mah proizvodio i proizvodi društvo. Stvorio je i razvio brojne uloge i njima odgovarajuće ustanove i institucije, to u svojoj ukupnosti čini sve sadržajnije, ali i još uvek nedovršenu mrežu čovekovih individualnih i grupnih aktivnosti, materijalnih i duhovnih potreba.¹ Nesumnjivo, stvorio je inherentni društveni svet čiju strukturu možemo da osvetljavamo sa različitih polazišta, a sve sa ciljem materijalnog i duhovnog oplemenjivanja. U ovom radu polazimo od društvene stvarnosti koju nastojimo da objasnimo sa pozicije politike i u okviru nje fenomena socijalne politike i njene upotrebe.

Oko 2,5 hiljada godina pre nove ere po prvi put su mladi indoevropski narodi prodrli u Malu Aziju, zatekli su autohtoni narod koji je živeo organizovan u manje državice odnosno gradove. Ovi pridošli narodi u međuvremenu su vojno i politički postali moćni i po ugledu na način organizacije života strosedelaca stvarili su svoje državice-polise.² Tek kasnije (oko 1,9 hiljada godina pre n.e.) potomci ovih indoevropskih naroda naseljavaju prostore Grčke i po ugledu na svoj način života na novom prostoru organizuju gradove, odnosno državice-polise. Grčka kulturna mešavina iz naziva polisa izvodi termin *politika*, a evropska politička teorija daje mu starogrčko poreklo. Razvili su ga filozofi objašnjavajući svakodnevnu aktivnost ljudi u poslovima upravljanja i odlučivanja u uslovima robovlasničke demokratije. Kasnije je preko latinskog jezika ovaj pojam ušao u opštu upotrebu i danas ima internacionalni karakter. Dakle, termin (pojam) politika u svojoj semantičkoj sadržini objedinjava poslove jednog grada-polisa, preko veštine upravljanja do savremenog shvatanja politke kao društvene delatnosti kojom svesno i osmišljeno usme-

¹ Više o tome pogledati: John Rex, Ph. D. Professor Emeritus, "Secular Substitutes for Religion in the Modern World", *Politikologija religije*, Vol. 1, no. 1., Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, str. 3.

² „Sa sigurnošću se može izračunati da su indoevropski narodi, prvi put, prodrli u Malu Aziju sredinom III milenijuma pre n.e.... Čim su se Indoevropljani gušće naselili u ovoj novoj, maloazijskoj otadžbini, počeli su da se ističu vojno i politički. Snaga mladog naroda im je omogućila da preuzmu nasledstvo hatijskih državica, okupljenih oko arijejskih gradova. U XX veku pre n.e. ponikle su prve državice-polisi". Pogledati više o tome: Miodrag Milanović, *Istorijsko poreklo Srba*, Miroslav, Beograd 2006, str. 61–64.

ravamo društvo u određenom pravcu. Izabrani pravac je usmerenje ka cilju, a on je vrednosna kategorija, kako bi rekao Bloh nešto što nije a treba da jeste. Postizanje cilja predstavlja polje političkog života na kome i u kome deluju u većoj, ili manjoj meri svi. Naravno, političko polje i politički život uslovljeni su nizom faktora, a pre svega geografskoklimatskim, istorijskim tokovima, etničkom, verskom i konfesionalnom heterogenošću, razvojem nauke, materijalnom osnovom, ljudskim potencijalom, prirodnim bogatstvom i dr. *Tako se politika javlja u funkciji okupljanja više ljudi u cilju stvaranja i očuvanja zajednice, odnosno države. Dakle, priroda politike nastaje iz bića naroda i njegovih svojstava. Politika u sebi sadrži emocije, mudrost, veštinu-intuitivni, saznajni i praktični momenat, a sve u funkciji oblikovanja društva (organizacije privrednog i ukupnog života i uspostavljanja političkog sistema). Politika podrazumeva, između ostalog i vršenje vlasti koja reflektuje karakter političkog sistema: monarhija-tiranija, aristokratija-oligarhija, politeja-demokratija. Smisao politike je u razrešavanju dilema, sprečavanju konflikta i otklanjanju sukoba, određivanju pravca i izboru ciljeva. Složena je koliko i ljudska različitost (fizička, umna, religijska itd.), jednostavna onoliko koliko su ljudi međusobno slični i srodni (od pojedinačne do opšte volje).*³ Dakle, individue i njihov međusobni odnos grade društveni ambijent u kome se stvara mreža individualnih, grupnih i društvenih odnosa koji čine ukupan društveni život zajednice (politički, ekonomski, kulturni). U društvu, politički duh proistekao iz mnoštva ideja oblikuje se i pretače u pravnu normu kojom se u dobroj meri daje ton i boja jednoj zajednici u formi države. Pored pravnih normi, život se zasniva i na tradiciji i običajima, što sve zajedno u delu političkog čini vrednost političkog sistema. Ovo su uglavnom *konstante* u svakoj organizovanoj političkoj zajednici. *Varijable* u političkom sistemu su vezane za veći ili manji stepen političkih prava i sloboda u delu: sticanja vlasti i moći, vršenja vlasti, izbornosti i smenljivosti, etničke, jezičke, polne i imovinske (ne)ravnopravnosti, verovanja i upražnjavanja vere, informisanja, govora, okupljanja, dogovaranja i dr.⁴ Cilj ovoga rada nije da ostanemo na

³ Dragoslav Kočović, „Političke, ekonomske i socijalne posledice okupacije južne srpske pokrajine Kosova i Metohije”, *Srpska politička misao*, IPS, br. 2, str. 149–177, Beograd 2012.

⁴ Vlast i moć se u feudalno crkvenom poimanju (A. Augustin, T. Akvinski, Ž. Boden) vezuje za boga i božansko “svaka vlast je od boga data”. Građanska politička teorija XVII i XVIII veka političku vlast tumači kao golo nasilje, a drugo teorijsko tumačenje toga doba vlast objašnjava kao proizvod ugovora između onih koji vladaju i onih kojima se vlada. Ne retko se vlast tumači kao otuđena sila o kojoj se ne zna odakle potiče ni kuda vodi, iz toga se razvija svest o njenoj mističnosti i izvan društvenog porekla. Obzirom na način vršenja vlasti i njeno oblikovanje ona može biti autokratska i demokratska koja se ostvaruje kroz politički sistem u formi republike, monarhije, despotije. U tom miljeu nastaju političke pojave koje imaju svoju subjektivnu i objektivnu stranu. Subjektivnu čini vršenje vlasti poli-

polju teorijskog razmatranja pojma politike, mada se to ne može izbeći u potpunosti, već da osenčimo njenu socijalnu dimenziju. To nalaže da objasnimo i pojam *socijalno*, kako bi došli do kovanice socijalna politika i predočili njen upotrebnii trinom: upravljanje i vladanje; osvajanje i očuvanje vlasti; i način razvoja društva. Socijalno potiče od latinske reči *socijalis*, što znači društveni, koji se tiče društva, otuda i *sociaetas*, ili društvo, društveno. Dakle, socijalno označava društvo, globalnu društvenu zajednicu, odnosno široko i složeno polje društvene stvarnosti. Ne retko upotrebljava se i za označavanje subkulturnih sredina-socijalna sredina. U socijalnoj politici termin socijalno odnosi se na pojave i okolnosti koje se tiču životnih uslova ljudi, bilo globalnog društva, bilo grupe ili pojedinca. Po trećem značenju, socijalno obuhvata samo one pojave i okolnosti koje se odnose na životne teškoće ljudi uslovljene socijalnim slučajevima, odnosno rizicima: bolest, starost, invalidnost, materinstvo, nezaposlenost, smrt i sl.⁵ *Socijalna politika* je organizovana društvena delatnost u čijem središtu su sadržaji (materijalne i ne materijalne potrebe) koji čine suštinu života čoveka i uslovi (politički, ekonomski, kulturni) u kojima se ti sadržaji realizuju nastojeći da ih unapredi (pravnom normom, duhovnim i materijalnim sredstvima, informisanošću).⁶ Ona je osnovno područje interesovanja čoveka, svesna organizacija subjekata, vrednosti, sadržaja, mehanizama i ciljeva. Instrument je društvenih promena u onoj meri u kojoj se transformiše u humanističku praksu i postaje moralno ponašanje koje se ispoljava u pluralizmu vrednosti. *Socijalna politika predstavlja sintezu saznavnih, moralnih, pravnih, običajnih i drugih normi koje su kredo organizovanja, planiranja i ponašanja u društvu na osnovama: društveno priznatog rada, humanizma, socijalne pravde, solidarnosti i slobode*. Nešto što postane vrednost, a bude uobičajeno ponašanje, postaje determinanta života i podiže se na nivo pravne norme, a pravo izražava ništa drugo do duh politike. Upravo na običaju i moralu razvijana je socijalna politika, pravna praksa i pravna nauka (socijalno zako-

tičkog subjekta veštinom osvajanja, vršenja vlasti i upravljanja ljudima. Objektivnu stranu politike čini svesno delovanje različitih činilaca društva na državu, odnosno na one koji su u posedu vlasti i vršioци su vlasti. Više o razvoju političke teorije pogledati u delima Herodota, Platona, Aristotela, Hobsa, Spinoze, Loka, Monteskijea, Rusoa, Marksista i dr. Celovitiji prikaz vlasti, moći, upravljanja, političke sile, sistema, prinude, poretka i dr. Više o tome pogledati: *Politička enciklopedija*, Savremena administracija, Beograd, 1975, str. 746–791; Radoslav Ratković, *Uvod u političke nauke*, Udruženje nauka i društvo Srbije, Beograd 1999.

⁵ Više o tome pogledati: Dušan Lakićević, *Socijalna politika*, Savremena administracija, Beograd 1993, str. 6., Dragoslav Kočović, *Socijalna politika*, Fakultet političkih nauka, Beograd 2007, str. 23.

⁶ Različita shvatanja pojma socijalna politika izložio je Dušan Lakićević, *Socijalna politika*, Savremena administracija, Beograd 1991, str. 6–12.

nodavstvo i socijalna nauka).⁷ Nesumnjivo je, da socijalna politika obuhvata značajan segment raznovrsnog sveta društvenih pojava *politike*, kako u *teoriji politike* tako i u *društvenoj praksi*.

SREDSTVO UPRAVLJANJA I VLADANJA

Savremena nauka socijalne politike nastala je u složenim uslovima razvoja društva i pripada dvadesetom veku, kao praksa osenčena je (kroz nagonsku solidarnost) u hordi, začeta je sa nastankom organizovanog života u prirodnoj zajednici (rodu) i kasnije razvijana kroz društvenu organizaciju u formi države. U tom dugom vremenskom periodu kroz vreme i prostor u svakom društvu do danas socijalna politika je značajno sredstvo upravljanja i vladanja. Njome se uspostavlja sklad u funkcionisanju razvoja društva, postiže socijalna pravda i afirmišu moralne norme, odnosno ljudske vrline. Još je Platon nastojao da shvati društvo kao celinu, tragajući za njegovim objašnjenjem, uočava njegovu socijalnu strukturu koja polarizuje državu na bogate i sirotinju. Ova dva socijalna kontigenta, formirana na osnovu posedovanja i raspolaganja materijalnim dobrima i društvenom moći, čak naziva zasebnim državama u jednoj državi, a koje vode međusobni tihi ili otvoreni rat.⁸ Dakle, imovinske nejednakosti uzrokuju različitost interesa, koji dovode do konflikta i sukoba. *Obzirom da se socijalna politika bavi životnim uslovima ljudi, njihovom socijalnom pozicijom i njihovim potrebama, otuda je socijalni položaj ljudi bitan, čak presudan indikator za formulisanje politike upravljanja i vladanja.*

Sa stanovišta socijalne politike, upravljanje i vladanje u organizovanoj društvenoj zajednici ima pretežno humanistički ili utilitaristički karakter. Smena humanističkog i utilitarističkog pristupa politici, ili manje više kombinovanje ova dva pristupa, je svojevrsni mehanizam regulisanja društvenih kretanja i uravnoteženja odnosa u društvu, koji zakonito moraju da se nivelišu. Zapravo, veliko siromaštvo je izraz društvene nejednakosti, a to uslovljava neprirodnu razdeobu društva, koja generira brojne konflikte i društvene sukobe. U razrešenju konflikta, sukoba, protivurečnosti, prilagođavanju, asimilaciji zavisno od nosioca vlasti projektuje se i realizuje humanistička ili utilitaristička socijalna politika. Humanistička i utilitaristička socijalna politika

⁷ Dragoslav Kočović, *Socijalna politika*, Fakultet političkih nauka, Beograd 2007, str. 22–32.

⁸ Jedan od teoretičara političke nauke Radoslav Ratković, u razmatranju fenomena politike i političke organizacije društva u delima Platona ističe da je: „smisao države ostvarivanje pravednosti i projektuje uređenje koje bi odgovaralo toj ideji“ Radoslav Ratković, *Uvod u političke nauke*, Udruženje nauka i društvo Srbije, Beograd 1999, str. 12.

predstavljaju objektivnu i subjektivnu težnju cilju, gde kauzalnost u humanističkom konceptu pokazuje kvalitet odnosa između ljudi zasnovanih na društveno priznatom radu, solidarnosti, slobodi i socijalnoj pravdi. Čini etičku i političku celinu izraženu u ideji zajedničkog dobra, gde je politička rezultanta upravljanje stvarima, vladanje društvenim pojavama i njihovo usmeravanje.⁹ U utilitarističkom konceptu kauzalnost se ogleda u odnosu između socijalnih mera i vlasti, odnosno socijalnih problema i očuvanja vlasti što uslovljava razdeobu između etike i politike. U takvoj diskrepanci, upravljanje i vladanje ljudima postaje vrlina vlasti, a etika se svodi na retoriku.¹⁰

Humanistički zasnovana socijalna politika polazi od istinskog dobra ljudi i čitave zajednice, opšteg interesa i moralnih vrednosti što se postiže uspostavljanjem društvenih odnosa koji prvenstveno afirmišu čovekovu ličnost i omogućavaju mu odgovarajuću društvenu poziciju i socijalnu jednakost.¹¹ Iz toga sledi da zakoni razvoja društva, odnosno dijalektike nalažu artikulisanje pojedinačnih interesa, ali se istovremeno kako primećuje Ž. Ž. Ruso, od volje svih društvo mora kretati ka opštoj volji, odnosno univerzalnosti. *U onoj meri u kojoj su političke, pravne, fiskalne i druge mere, reforme i revolucije u funkciji integracije društva na osnovama jačanja materijalne pozicije građana, duhovnog oplemenjivanja, smanjivanja socijalnih nejednakosti i eksploatacije, otklanjanja moguće socijalne ugroženosti, utoliko su te mere humanističkog karaktera. Ovim se potvrđuje filozofiranje Platona da zajednica nije čulna već umna tvorevina, u toj ravni je i Baruh Spinoza koji zahteva da se društvo razvija na intelektu i razumu.*

Dakle, humanistički koncept upravljanja i vladanja motivisan je opštim dobrom društva kao glavnim sadržajem svih mera i društvenih mehanizama upravljanja i vladanja. Kako kaže Aristotel, svaka zajednica je postala radi nekog dobra, ne pojedinačnog interesa već opšteg dobra. Opštost i humanost se jedino mogu ostvariti ako se u zajednici u potpunosti mogu razvijati i slo-

⁹ „Zamenjivanje vladanja nad ljudima upravljanjem stvarima ide uporedo ne sa smanjivanjem već s proširivanjem obima i efekta svesnog delovanja ljudi na opšte društvene uslove njihova života. Upravljanje stvarima se ostvaruje uvek u spletu društvenih odnosa i nije u suštini ništa drugo nego jedan vid regulisanja tih odnosa. I kad se ne zasniva na prinudnoj podčnjenosti i eksploataciji, i kad nema oblik vladanja ljudima, upravljanje znači uvek odlučivanje o pitanjima koja zadiru u interese ljudi, u interese društvenih grupa i pojedinaca. A ti su interesi uvek kompleksni, uvek različiti i nikad u nekom apriornom i potpunom skladu“. *Politička enciklopedija*, Savremena administracija, Beograd 1975, str. 791.

¹⁰ Teoretičar politike Nikolo Makijaveli (1468–1527) izdvaja politiku ne samo od religije nego i od moralnih normi, za njega je politika sticanje i očuvanje vlasti.

¹¹ Više o tome pogledati: Stephen J. Hunt, „The rhetoric of rights in the UK Cristian churches regarding non-heterosexual citizenship“, *Politikologija religije*, Vol. 4, no. 2., Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, str. 183.

bodno delovati svi ljudi.¹² *Savremen i progresivan razvoj ne može da se održava u uslovima neusklađenih socijalnih tokova. Jednostavno, socijalne nejednakosti su neizbežno izraz primitivizma duha i zaostalosti, a stvaranje, održavanje i produbljivanje socijalnog jaza između grupa, slojeva i klasa, država i regiona je zastareli način upravljanja i vladanja i sticanja materijalnog bogatstva pojedinaca i grupa, pojedinih država i grupa država.*¹³ Humanistički koncept u osnovi ima dobro cele društvene zajednice i na tim osnovama oblikuje društvene strukture, razvija moralne, pravne i druge odnose, koji regulišu ponašanje ljudi i podstiču razvoj društva. Humanistički zasnovane mere socijalne politike polaze od prirodne i biološke predodređenosti čoveka da živi u zajednici, jer kao individua nije u stanju da sam razreši konfliktne situacije.¹⁴ I to, da živi u zajednici sklada društvene i lične harmonije. Narušavanje društvenog i individualnog ritma proizvodi društveni i lični kaos, nesigurnost, brojne društvene probleme i asocijalna ponašanja. Zbog toga je humanistički koncept vraćanje prirodnog stanja u društveni život koga odlikuje ravnopravnost, jednakost i sloboda (Hesiod, Likofran, Platon, Aristotel, Protagora, Spinoza, Monteskje, Ruso i dr.). Humanizam pripada prirodnom poretku, a prirodni zakoni nalažu zajedničko dobro „gde se politička vlast upotrebljava u opštem interesu“. U njemu je smisao ljudskog davanja i svrha društvenog postojanja. Otuda je uzimanje i davanje svojstveno humanističkom konceptu društvene politike. Humanizam kao takav čini čoveka slobodnim, ali samo pod uslovom da sloboda podrazumeva ne samo vlastitu volju, već i ličnu obavezu. Volja sama po sebi nije vrednost, a dopunjena sa obavezom uslov je društvenog postojanja-ovo dvojestvo čini društvenu genijalnost.¹⁵ U ovim relacijama čovek politički,

¹² „Otuda je politička zajednica prirodni okvir života ljudi i porodica iz kojih ona proizilazi. Smisao političke zajednice je da doprinese punom razumevanju ljudi, bez koga to ne bi bilo moguće“. Radoslav Ratković, *Uvod u političke nauke*, Udruženje nauka i društvo Srbije, Beograd 1999, str. 13.

¹³ Zbog toga su Gustav Šnol i Adolf Vagner smatrali da je socijalna politika posebna grana državne delatnosti kojom se ublažavaju klasne suprotnosti, a naročito one u oblasti raspodele. Na tim pozicijama svoje viđenje razvija Dragoljub Jovanović ističući da je socijalna politika zbir javnih napora i mera koje idu na to da socijalno slabe zaštite od eksploatacije socijalno jačih i da ih osposobe za privrednu i opštu životnu borbu. Dušan Lakićević, *Socijalna politika*, Savremena administracija, Beograd 1991, str. 6.

¹⁴ Tumačeći svoju savremenost i iskustva grčkih polisa, odnosno državnica Aristotel u svojoj *Politici*, zaključuje da je čovek izvan političke zajednice varvarin ili bog. Samo je zajednica prirodni okvir čoveka u kojoj je jedino moguć optimalan razvoj čoveka.

¹⁵ U ovom kontekstu obaveza je Šopenhauerov intelekt, time smo se poslužili u našem sudovanju: „ovoj dubokoj, praktičnoj životnoj ozbiljnosti, koju su Rimljani

ekonomski i opštekulturno pripada zajednici. U njoj se otvara širok prostor za inicijativu građana, vladavinu prava, demokratsko odlučivanje, efikasno upravljanje, dužnosti, odgovornosti, uživanje prava i sloboda.

Utilitarizam u upravljanju i vladanju počiva na metafizičkom i autokratskom. Metafizički izvor se nameće kao dogma, logično ali netačno objašnjenje koje teorijski ni empirijski ne može da se dokaže kao tačno i istinito. Takav primer nalazimo u dobrom delu religijske filozofije gde se svet i društvo zasniva na božjoj volji, a tu božju volju koja sadrži potpunu jednakost među ljudima, krše ljudi u društvu, a posledice toga su socijalna nejednakost i siromaštvo.¹⁶ Oslanjajući se na Aristotelovo učenje da onaj koji pomaže treba i da vlada, hrišćanska crkva je vekovima zadržala apsolutno i isključivo pravo da pomaže siromašne i uboge sve do rascepa 1054. godine i enciklike 1891. godine. Nakon rascepa Rimo-katolička crkva nastoji da na osnovu pomaganja i pružanja pomoći ugroženim kategorijama ljudi proglasi sebe neprikosnovenim vladarom nad svim narodima i državama. Ovakav utilitarizam prisutan je kroz vekove, a i danas je aktuelan u nešto izmenjenoj formi.¹⁷ Kao takav, još uvek drži otvoren prostor za pružanje pomoći, prvenstveno u cilju upravljanja i vladanja. Upravljanje se ostvarivalo, a i danas se ostvaruje kroz oblikovanje svesti o društvu i njegovom postojanju kao božjoj volji, a vladanje putem mreže institucija i obaveznih pravila ponašanja (verovanja i pokajanja).¹⁸

krstili gravitas, naročito je stalo do toga da intelekt ne napušta službu volje, pa da se baca na ono što volju ne interesuje; zato ona praktična ozbiljnost i ne dopušta razilaženje volje i intelekta, što je glavni uslov genijalnosti“. Artur Šopenhauer, *O geniju*, prevod Milan Vujaklija, knjižnice Rajkovića i Đukovića, Beograd-Terazije 1928, str. 52.

¹⁶ Više o socijalnim vrednostima religijske filozofije pogledati: Dragoslav Kočović, *Religijska učenja: socijalne vrednosti religijskih učenja*, Fakultet političkih nauka, Beograd 2010. i u: Virgilio Aquino Rivas, “The Role of the Church in the Politics of Social Transformation: The Paradox of Nihilism”, *Politikologija religije*, Vol. 2, no. 2., Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, str. 53.

¹⁷ Više o tome pogledati: Ziad Fahed, “How the Catholic Church Views the Political Community?”, *Politikologija religije*, Vol. 3, no.1., Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, str. 99.

¹⁸ „Sve do kraja 19. veka, socijalno-politička aktivnost katoličke crkve prevashodno je uslovljena njenim pretenzijama na svetovnu vlast koju je želela pored već posedovanja duhovne vlasti. Reorganizaciju crkve ugrozila je u prvom redu vlast nemačko-rimskih careva, a to je prouzrokovalo dugotrajnu i tešku borbu između carstva i papstva. Borba je započela sukobom između pape Grgura VII i cara Henrika IV i sa promenljivim uspesima trajala je oko 150 godina. Vodena je u doba krstaških ratova i nastavlja se u XII, a delimično i u XIII veku. Za pontifikata Inoćentija III (1198–1216) papstvo je dostiglo vrhnac svoje političke moći. Tada je razvijana teorija da su rimske pape, kao naslednici apostola Petra i namesnici

Utilitarizam autokratskog tipa svetovnog je porekla, gde se upravljanje i vladanje opravdava stečenim pravom, narodnom voljom i demokratijom u čije ime i za čije dobro se ona vrši. U ovom slučaju politička vlast se upotrebljava isključivo u interesu onih koji vlast poseduju. Posmatrano kroz istoriju vlast je uvek na udaru, zbog toga ona i pribegava socijalno političkim merama i raznim formama pomoći građanima, kako bi se amortizovalo nezadovoljstvo, a istovremeno očuvao mehanizam upravljanja i vladanja. Dakle, utilitarizam kao koncept socijalno političkih mera je izvedena kategorija iz sebičnog interesa pojedinaca, grupa i klasa.¹⁹ Takve mere su uvek iznuđene. Iznude ih oni koji su ugroženi od onih koji su u posedu vlasti. Načini iznuđivanja mogu biti prošnja, skitničenje, pobune, štrajkovi i revolucije.

Skitničenje i prošnja, i ako su i danas prisutni, uglavnom pripadaju kao masovna pojava dalekoj prošlosti i periodu nerazvijenih proizvodnih snaga.²⁰ Ovakvo ponašanje motivisano je nagonom održanja gole egzistencije, a preduzete mere u cilju ublažavanja siromaštva i biološkog opstanka ljudi motivisane su vladajućim moralom i samarićanskim milosrđem prema ubogim.

Pobune i ustanci su prisutni u starom, srednjem i novom veku. Prevedashodno su uslovljeni željom za izmenom sopstvenog ekonomsko socijalnog položaja u robovlasničkom i feudalnom društvu. U novom veku pred osnovnih ekonomsko socijalnih zahteva cilj je nacionalno oslobađanje, uspostavljanje nacionalne države i političkog sistema i dosezanje političkih prava i sloboda.

Hristovi na zemlji pozvani da vladaju svim narodima i carstvima“. Dušan Lakićević, *Socijalna politika, Savremena administracija*, Beograd 1991, str. 113. Verujući ljudi i dobar deo intelektualne javnosti hrišćanstva i islama svet i društvo posmatraju i tumače isključivo kroz religijske vrednosti u kojima su vaspitavani i kojima pripadaju. Spoznaja celine vrednosti iznedrenih u drugim religijama jedino može pružiti upotpunjeno saznanje o dostignućima religijske filozofije i izbeći jednostran pristup. Pogledati o religijskoj filozofiji: Dragoslav Kočović, *Religijska učenja-socijalne vrednosti regijskih učenja*, Fakultet političkih nauka, Beograd 2010.

¹⁹ Eklatantan primer ovog utilitarizma jasno se uočava kod svih zemalja koje su prošle ili još uvek prolaze kroz reformu, popularno tranziciju društva. Posebno dolazi do izražaja u periodu izbora za organe vlasti, odnosno za upravljanje i vladanje u društvu.

²⁰ Prošnju i skitničenje feudalna država na evropskom prostoru nije rešavala konstruktivnim socijalno političkim merama već represivnim. Država je oštro kažnjavala skitnce i prosjake. Ovakav način upravljanja i vladanja poznat je kao Krvavo radičko zakonodavstvo začeto u V. Britaniji 1530. godine sa Henrikom VII, nastavljeno i dopunjeno 1547.godine u doba Edvarda VI, izvesne dopune izvršila je i Elizabeta 1572. godine. Ove mere represivnog karaktera proširile su se i u ostale zemlje Zapadne Evrope. Pogledati: Dušan Lakićević, *Socijalna politika, Savremena administracija*, Beograd 1991, str. 107–108.

Štrajkovi pripadaju višem stupnju razvoja proizvodnih snaga i razvije-
noj podeli rada. Ovim načinom se vrši organizovani pritisak za poboljšavanje
uslova rada, većih nadnica i većeg stepena socijalne sigurnosti i višeg nivoa ži-
votnog standarda. Revolucije su radikalne izmene produkcionih odnosa i vla-
sničkih odnosa, političke i socijalne strukture, gde se u centru revolucionar-
nih zahteva nalaze opšte društveni interesi i interesi najširih slojeva društva.

Utilitaristički koncept socijalne politike motivisan je očuvanjem stanja
status quo u pogledu upravljačke strukture i očuvanja uspostavljenog sistema
vrednosti, a mere socijalnog karaktera su isključivo u toj funkciji. Mere utili-
tarizma nisu motivisane socijalnom pravdom i opštim dobrom trajnog kara-
ktera, time je opredeljen njihov *ad hoc* karakter jer se preduzimaju samo onda
kada je vlast ugrožena ili kada preti opasnost da bude izgubljena. Odnosno,
ovakve mere mogu biti dugo praktikovane, a u kvantitativnom i kvalitativ-
nom smislu se dopunjavaju i menjaju samo u periodima kada preti opasnost
da postojeći poredak ili posedovanje vlasti budu ugroženi.

Socijalno politički sadržaji, u vidu mera socijalne zaštite u praksi, kroz
čitavu istoriju ljudskog društva bili su pogodno sredstvo za upravljanje i vla-
danje ljudima. Tokom istorijskog razvoja društva sadržaji socijalne politike
su se po obimu i kvalitetu menjali, tako da su se kretali od obezbeđivanja ele-
mentarne egzistencije u rodu, preko brige u antičko doba o plebsu u Rimu,
sanitarnih i zdravstvenih mera u antičkoj Grčkoj, regulisanja odnosa između
radnika i poslodavaca u Asiru i Vavilonu, preko bratimskih blagajni, esnafa i
gildi u srednjem i početkom novog veka do sadržajnih socijalnih reformi sa-
vremenog društva sa ciljem da se očuvaju osnove aktuelnog sistema, a time i
vlast pojedinca i grupa (Nju Dil, Atlanska povelja, Država blagostanja i dr.).

SREDSTVO OSVAJANJA I OČUVANJA VLASTI

Vlast je složena društveno istorijska pojava, heterogena kategorija različitih
dimenzija, sadržaja, efekata i posledica. Postoji u svim poznatim ljudskim za-
jednicama, društvenim institucijama i ustanovama, porodičnim i crkvenim
organizacijama.²¹ Politička borba pojedinaca, grupa i partija motivisana je
osvajanjem vlasti sa ciljem da se upravlja društvom i njegovom organizaci-
jom.²² Osvajanje i očuvanje vlasti moguće je primenom sile i prinude, među-

²¹ Više o tome pogledati: Miroljub Jevtic, "Religion and Relations between Genders",
Politikologija religije, Vol. 2, no. 1., Centar za proučavanje religije i versku toleranci-
ju, Beograd, str. 145.

²² Za N. Makijavelija svrha politike je učenje o sticanju i održavanju vlasti. Videti više
o tome: Radoslav Ratković, *Uvod u političke nauke*, Udruženje nauka i društvo Srbi-
je, Beograd 1999, str.16.

tim ako počiva na represiji nije trajnog karaktera. Ova vrednosna odrednica se odnosi samo na savremena demokratska društva gde stabilnost vlasti samo delimično zavisi od prinude, a njeno očuvanje, odnosno trajnost je određena prihvatanjem vlasti od strane onih kojima se vlada. Vlast zasnovana na sili i prinudi prvenstveno pripada autokratskom društvu, starom i srednjem veku, mada je poznaje i savremena civilizacija. Za svoj legitimitet vlast je ne retko nalazila uporište u božjem daru i božanskom poreklu-svaka vlast je od boga data, narodnoj volji gde se za račun naroda upravlja i vlada i u spasenju sveta u istorijskoj misiji (karakteristično za teokratske sisteme).²³ U savremeno shvaćenoj organizaciji društva, osvajanje vlasti odvija se u demokratskim uslovima političke borbe zasnovane na ideji opšteg dobra, usklađivanja interesa, smenljivosti i izbornosti. U tom pogledu socijalni sadržaji predstavljaju značajno područje animiranja javnosti i njenog političkog pokretanja i angažovanja, a socijalna politika prostor na kome se rešava sudbina vlasti-njeno osvajanje, očuvanje ili gubitak.²⁴

Savremena društva zaokupljena su ne samo nacionalnim pitanjima, pitanjima političkih prava i soboda, već i pitanjima socijalno-ekonomskog karaktera, koja su uvek kroz istoriju razvoja društva pokretala na borbu, nemire i društvene sukobe. Zbog toga, u savremenim programima političkih subjekata značajno mesto za osvajanje i očuvanje vlasti moraju da zauzimaju pitanja: zapošljavanja i povećavanja zaposlenosti, zarada i sigurnosti zarada, zaštite zdravlja i unapređenja zdravstvene zaštite, stanovanja i stambenog konfora, odnosno socijalne sigurnosti i životnog standarda.

Socijalno politički sadržaji su bili notorni pokretači socijalističkih revolucija, motiv političke i druge borbe, osnova za oblikovanje i struktuiranje društvene organizacije i državnog habitusa, funkcija i uloga ekonomije, politike i položaja građana, cilj osvajanja vlasti i duh društvenog života. Istovremeno, socijalne reforme bile su uslov opstanka građanskog društva, prostor obimnih socijalno političkih mera, eliksir revitalizacije privatnog vlasništva, profitne ekonomije i mehanizam transmisije ka doslednoj humanizaciji života. I u jednom i u drugom kraju sveta (mislimo na političko uređenje) socijalna politika

²³ Avgustin Blaženi u svom delu: Državi božjoj, govori o predodređenosti crkve da upravlja narodom i da samim tim ima najveću vlast, te da kroz veru i pokajanje čoveka uvede iz ove grešne u božju pravednu državu. Osam vekova kasnije Toma Akvinski, polazeći od toga da je svaka vlast od boga data suprotstavlja se nasilnoj smeni vlasti bez obzira na to da li ima karakter tiranije.

²⁴ Bez svake sumnje, složićemo se da u predizbornom periodu najdominantniji sadržaji u nastupima političkih subjekata su socijalno politička pitanja: zapošljavanje i otvaranje novih radnih mesta, povećavanje zarada, rešavanje stambenih problema, efikasnije lečenje i unapređivanje zdravstvene zaštite, povećavanje i sigurnost penzija, standarda učenika i studenata, podizanje socijalne sigurnosti i životnog standarda celokupnog stanovništva.

je sadržaj društvenog života koji je druge grane politike daleko nadmašio po kvantitetu i kvalitetu. Dakle, socijalno politički sadržaji u savremenim uslovima čine i moraju činiti osnovu političkih i ekonomskih doktrina i programa. To dalje uslovljava da socijalna politika, kao posebna grana državne politike predstavlja značajan mehanizam za osvajanje i očuvanje vlasti.

U razvijenim demokratskim društvima socijalna politika odavno nije dekor ni politički kredo u predizbornim aktivnostima, već prostor na kome se osvaja ili gubi vlast. U razvijenom delu sveta, ne samo u materijalnom već i u duhovnom pogledu, stabilnost društva i njegova socijalna integracija i homogenizacija gotovo isključivo su vezani za socijalnu politiku: njen sadržaj, mere, sredstva i metode. Sve to uslovljava da ona postaje osnov društvenog razvoja, društvene teorije i političke prakse. Istovremeno je značajno područje i predmet bilateralne, regionalne i multilateralne saradnje zemalja.²⁵ Zbog toga je osvajanje političke vlasti u XX veku, ništa manje i u ovom, zasnovano na socijalno političkoj praksi. U celini to je uslovljalo da socijalna politika postane dominantna u politici globalnog društva i značajni vrednosni sadržaj duhovnog života i društvene svesti, ona je temelj savremenog društva kojoj ni tako moćna profitna ekonomija ne može da se suprotstavi, a posebno kada je u pitanju pravedan i stabilan poredak i društveni mir.²⁶ Njome se potiskuje

²⁵ Naša zemlja je potpisnik velikog broja bilateralnih sporazuma i programa saradnje sa nizom zemalja u svetu. Regionalna saradnja je posebno intenzivirana procesom približavanja Evropskoj uniji, sa konačnim ciljem njenom pristupanju. Na multilateralnom planu veoma bogatu saradnju Srbija ostvaruje preko Organizacije ujedinjenih nacija. U ovoj svetskoj organizaciji, od njenog osnivanja, naša zemlja ima ne retko veoma aktivnu ulogu, često je nosilac inicijative, pokretač predloga, a ujedno je do sada prihvatila brojne rezolucije, deklaracije, konvencije i preoruke OUN. U toku je živa aktivnost naše zemlje na sva tri nivoa međudržavne saradnje u odbrani teritorijalnog suvereniteta i integriteta zemlje, odnosno politička borba za očuvanje južne pokrajine Kosova i Methije od nasilnog otkidanja (secesije, seciranja). Ovom prilikom vredno je podsetiti da je aktuelni predsednik Generalne skupštine Vuk Jeremić, predstavnik Srbije. Ujedno, Vuk Jeremić je pokrenuo debatu u UN o dosezanju pravde u svetu i u tom kontekstu ulogu Suda za ratne zločine. Sud je osnovao Svet bezbednosti UN sa sedištem u Hagu. Međutim, ovaj sud ne treba mešati sa Međunarodnim sudom pravde, kojem je sedište takođe u Hagu, i on je organ OUN (Generalna skupština, Svet bezbednosti, Ekonomsko-socijalni savet, Međunarodni sud pravde, Sekretarijat).

²⁶ Ovakav pristup kakav smo dali u ovoj rečenici proizilazi iz koncepcija socijalnog razvoja koje je razvila Organizacija ujedinjenih nacija. Naime, pedesetih godina prošloga veka bio je dat primat ekonomskom razvoju u odnosu na socijalni, šezdesetih godina se stalo na stanovište balansirano odnosa između ekonomskog i socijalnog, da bi se sedamdesetih godina zauzeo stav da ekonomski razvoj mora da bude u funkciji ostvarivanja socijalnih ciljeva. Strategija razvoja iz sedamdesetih godina nije promenjena do danas i još uvek je na snazi.

neumerenost, postiže prava mera i blagostanje, iskorenjuje ropstvo, tiranija, beda, siromaštvo i oskudica svake vrste. Socijalnom politikom se stvara duh ravnoteže kojom se podsecaju žile gramzivosti, a ravnoteža je uslov za *eleutheriju i koinoniju*, odnosno za slobodnu zajednicu. Dakle, socijalna politika se rađa iz sukoba i kriza u društvu i projektuje se kroz politiku u cilju osvajanja i očuvanja vlasti, te je time pokretač i proizvod permanentne borbe. Osvajanje i očuvanje vlasti uvek je prisutno i pod znakom je pitanja, jer društvo nije harmonija, ali nastoji da to postane. Ona se mora tražiti i nalaziti jer je nestanak harmonije vezan za uništenje prirodnog društva i pojavom mnoštva interesa koji su uslovljeni različitim potrebama, a one vode konfliktima i sukobima. Zbog toga osvajanje i očuvanje vlasti, bar deklarativno, polazi od toga da uspostavi harmoniju, jer ona nije data već postaje, čime se jedino i može opravdati cilj koji se sastoji u osvajanju i očuvanju vlasti. Protagora iz Abdere (485-411) je definisao čoveka kao meru stvari, koje jesu da jesu i koje nisu da nisu. Današnji Protagora bi s pravom rekao da je socijalna politika dimenzija društva kako bi ono bilo po meri čoveka. Protagora se zalaže za ljudska merila u zajednici, otuda vlast i nije nikakva apstraktna i nedokučiva kategorija obavijena oreolom mistike, već krajnje konkretna i pragmatična, obzirom da je uslovljena čovekom i njegovim življenjem. Zbog toga osvajanje i očuvanje vlasti mora da bude u funkciji pune jednakosti, a socijalna jednakost je vrednosna kategorija i princip socijalne politike.²⁷ Nesporna je činjenica da se putem vlasti održava mir i sigurnost, zbog toga Likofran i Alkidam brane ugrožene i slabe, upravo ove kategorije su značajnim delom predmet interesovanja socijalne politike i oblast angažovanja socijalno političke prakse. Odnos prema njima bitno uslovljava osvajanje i očuvanje vlasti. Ako se putem vršenja vlasti i ne ostvaruje jednakost, onda je njen opstanak vezan za potrebnu srazmeru, kako kaže Kalikle, između jakih i slabih, pametnih i onih koji to nisu, valjanih i loših. U današnjem smislu reči to bi značilo odnos između bogatih i siromašnih, obrazovanih i neobrazovanih, socijalnog i asocijalnog. Taj odnos treba da prevagne u korist vrlina, koje se mogu obezbediti samo putem one vlasti koja počiva na etičkim principima na kojima se razvija kritička misao, obrazuje stanovništvo, stvara duhovna elita koja vodi u emancipaciju čoveka i društva u celini.²⁸

²⁷ U ovom delu suština socijalne politike je u otklanjanju nejednakosti, „Socijalne nejednakosti označavaju nesklad i razdeobu društva u pristupu, stvaranju, raspolaganju i korišćenju društvenih i prirodnih dobara, što se u najekstremnijem obliku ispoljava u podelama stanovništva na klase, slojeve i grupe“. Dragoslav Kočović, *Socijalna politika*, Fakultet političkih nauka, Beograd 2007, str. 162.

²⁸ Mihajlo Marković, „Sloboda kao filozofska osnova demokratije“, *Srpska politička misao*, br. 1–2, Beograd 1997.

NAČIN RAZVOJA DRUŠTVA

Na osnovama istorijskog iskustva i naučnih saznanja, uveliko je uočeno da se usklađeniji, ravnomerniji, humaniji i pravedniji razvoj društva može postići sveopštim ekonomsko-socijalno-političkim razvojem čitavog sveta. Svejedno, bilo da je u pitanju razvijeni ili nerazvijeni deo sveta, javlja se imperativna potreba za otklanjanje svih onih prepreka koje stoje na putu razvoja društva, a tih teškoća nisu lišene ni bogate ni siromašne zemlje, stom razlikom što postoje specifičnosti u karakteru i obimu socijalnih problema i teškoća. Otuda je socijalna politika postala značajno područje razvoja i saradnje, kako unutar samih država, tako i na bilateralnom, regionalnom i multilateralnom nivou. Imajući u vidu da se ostvaruje sve veća integracija sveta na vrednostima koje se međunarodno prihvataju i postaju sastavni deo zakonodavstva gotovo svih zemalja sveta, mi ćemo u najkraćem govoriti o međunarodnoj socijalnoj politici kao načinu ravoja kako pojedinih država, tako i globalne zajednice.

Međunarodna socijalna politika treba da se razvija na osnovama saradnje i koegzistencije, moralnih vrednosti, lične i kolektivne odgovornosti kao imperativnih kategorija sa ciljem da: humanizuje ekstremnost krutog kapitala, postigne socijalna pravda, veća mobilnost radne snage, obezbedi veća produktivnost rada, brži i usklađeniji razvoj i ostvare prava po osnovu rada. Dosadašnja materijalističko-profitna orijentacija kapitala proizvodila je materijalno izobilje jednog dela sveta koji obuhvata oko 10% populacije, i tešku oskudicu, siromaštvo i beznade drugog dela koji obuhvata oko 75% svetske populacije. Otuda i nužnost smanjivanja velikih ekonomsko-socijalnih razlika u svetu, a sve u cilju mira, prosperiteta i blagostanja. Mehanizam ostvarivanja međunarodne socijalne politike je zajedničko učestvovanje i konsenzus, na osnovama zajedničkog interesa i spremnosti da se odgovorno rešavaju savremeni ekonomsko-socijalni problemi. To podrazumeva da globalna saradnja isključuje bilo kakvo nametanje i dominaciju ekonomskih, političkih i socijalnih ciljeva. Dakle, globalna saradnja na socijalno-ekonomskoj osnovi treba da omogući brži izlazak najvećeg dela sveta iz socijalne zaostalosti, siromaštva i bede. Saradnja je posebno intenzivna nakon Drugog svetskog rata, u kojoj su uzele učešće razvijene i nerazvijene zemlje, saglasno svojim mogućnostima, kako bi se poboljšali i unapredili životni uslovi u svetu i stvorio jedan pravičan program globalnog razvoja savremene civilizacije. Jedan od tvoraca doktrine konvergencije Galbrajt, ukazuje na nužnost zajedničkog života na planeti što podrazumeva da ekonomsko ponašanje mora da bude odgovorno za ekonomsku i društvenu dobit. Da društveni procesi, kretanja i razvoj ne mogu da budu zasnovani na parcijalnim interesima. To podrazumeva da se savremeni razvoj društva u buduće ne može zasnivati na aktuelnim vrednostima koje sa sobom nosi globalizacija u delu surovih interesa krutog kapitala i doktrini pojedinih moćnih kapitalističkih država da nametnu svoj

obrazac načina razvoja društva.²⁹ Savremena organizacija društva zahteva sa svim nove principe zasnovane na etici i humanizmu, čime se poništava pohlepa i nezasitost za materijalnim dobrima. Zbog toga globalni razvoj društva mora da počiva na bezuslovnom stvaranju jednakih društvenih uslova i prava svih ljudi na rad, obrazovanje, zdravlje, stanovanje, dohodak i dr. Tako L. M. Singhvi, podseća da sva ljudska prava proizilaze iz dostojanstva i vrednosti inherentnih ljudskoj jedinki i iz toga što je ljudska jedinka centralni subjekt ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ukoliko razvoj unapređuje uživanje ljudskih prava, onda njegov izostanak nužno ne dozvoljava uživanje ljudskih prava. Siromaštvo i oskudica neumitno nagrizaju i podrivaju ljudska prava i postaju objektivno objašnjenje, ukoliko ne i opravdanje, za pre nabregavanje ljudskih prava i ljudskog dostojanstva u datom društvu.

Ovom prilikom ilustrovaćemo težinu socijalnih problema sa kojima se svet danas suočava, a što zahteva odlučnu i dugoročnu međunarodnu saradnju za njihovo otklanjanje. Naime, osamdesetih godina prošloga veka u siromaštvu je živelo oko 750 miliona, po procenama u ovom veku siromaštvo je zahvatilo 1,2 milijarde ljudi. Prema podacima Programa UN za razvoj 1,5 milijardi ljudi u zemljama u razvoju zarađuje manje od jednog dolara dnevno. Težinu siromaštva u svetu kao dugoročni problem čini glad. U svetu danas gladije oko 600 miliona ljudi, od posledica gladi svake godine umre 25 miliona ljudi u zemljama u razvoju. Posledice gladi najviše pogađaju decu. U

²⁹ Na primeru aktuelnih kretanja i sudbine Iraka, Libije, Egipta, Sirije i dr. može se očitati kuda vode međunarodni politički tokovi: na povećavanje troškova života sa tendencijom ugrožavanja, odnosno gubitka životnog standarda i socijalne sigurnosti. Na pitanju Kosova i Metohije, odnosno Srbije, SAD sa svojim saveznicima vrše marginalizaciju UN, „U tome i počiva izuzetna relevantnost pitanja Kosova i Metohije za budućnost međunarodne politike, s obzirom na to da pokušaj delegitimiziranja SB UN baš na pitanju Kosova po svemu sudeći predstavlja simptom duge i dublje političke krize sa dalekosežnim posledicama“. Bogdana Koljević, „Kosovo i Evropska unija: pitanja identiteta i demokratije“, *Nova srpska politička misao*, br. 1–2, Beograd 2008, str. 21. Sjedinjene američke države svoje nacionalne interese političkom ekvilibristikom podižu na nivo svetskih i opšte državnih interesa iz čega izvlače i promovišu stav da njihova dominacija i upravljanje je u najboljem interesu sveta. O tome Bogdana Koljević piše: „Celokupna unutrašnja i spoljna politika SAD, utemeljena na ideji nacionalnog interesa, i na teorijskom i na praktičnom planu u savremenom obliku artikulisana je kao naročiti vid eklekticizma koji počiva na *kriptošmitijanizmu* i pokušaju njegove univerzalizacije u postmodernom ključu. U središtu zamisli o *kriptošmitijanizmu* nalazi se ideja o *američkom nacionalnom interesu via globalnom interesu*, tj. o obliku nacionalizma sa izraženim imperijalnim karakterom, istovremeno rukovođenim mišljenjem da njegova prevlast znači uspostavljanje najboljeg mogućeg sveta“. Bogdana Koljević, „Kosovo i Evropska unija: pitanja identiteta i demokratije“, *Nova srpska politička misao*, br. 1–2, Beograd 2008, str. 21.

ovim zemljama polovina dece ispod pet godina starosti je neuhranjena, 90 miliona dece je izloženo surovnoj gladi, od koje godišnje umre sedam miliona. U ovoj grupi zemalja živi 4,4 milijarde stanovnika što je 63% svetske populacije, te se težina može sagledati i kroz sledeće: 2,6 milijarde nemaju osnovne sanitarne uslove, 1,1 milijarda je bez odgovarajućeg stana, 1,4 milijarda nema vode za piće, 880 miliona nema zdravstvenu zaštitu, a polovina dece školskog uzrasta je van sistema obrazovanja.³⁰ U cilju smanjivanja siromaštva 2002. godine održana je konferencija FAO na kojoj je zahtevano brisanje dugova siromašnih zemalja, smanjivanje siromaštva na 400 miliona do 2015. godine. Na ovom skupu generalni sekretar OUN Kofi Anan istakao je da bogate zemlje ne poštuju ranije utvrđene obaveze o finansijskoj pomoći siromašnim zemljama i da je za ove potrebe neophodno svake godine 24 milijarde dolara. U Madridu 2002. godine održan je samit zemalja Latinske Amerike, Kariba i EU gde je istaknut problem siromaštva i oštro kritikovana globalizacija u kojoj su siromašne zemlje i dalje samo izvoznici sirovina, a uvoznici finalnih proizvoda. Takođe, 2002. godine održan je samit šefova, vlada i predstavnika 189 zemalja u Johaneshurgu, gde se raspravljalo o ranije donetim dokumentima, održivom razvoju u svetu, kao i o aktuelnim problemima energije, poljoprivrede, zdravstva i razvoja pod motom "Narod, planeta, razvoj" sa ciljem da se siromaštvo prepolovi do 2015. godine. U Kanu u Francuskoj novembra 2011. godine održan je samit G20 zemalja sa prevashodnim ciljem spasavanja evro zone. Raspravljalo se o dužničkoj krizi i načinu daljeg razvoja zajednice, odnosno Evropske unije. Na samitu država članica Organizacije za azijsko-pacifičku ekonomsku saradnju (APEK) održanom u Vladivostoku septembra 2012. godine, učestvovali su predstavnici 21 zemlje. Na ovom skupu iznedren je slogan "Integracijama do rasta, inovacijama do prosperiteta". Dominirala su pitanja vezana za svetsko tržište, te pitanja trgovine, energije, visoke tehnologije i unapređivanje saradnje na svim poljima. U Čileu je 26 i 27 januara 2013. godine održan samit 45 šefova država i vlada, zajednice latinsko-američkih država (CELAC) i Evropske unije pod nazivom "Alijansa za održivi razvoj" na osnovama slobodne trgovine i održivog razvoja. Naglasak je stavljen na sprečavanje protekcionizma i sprečavanje prinudnih mera. U istom mahu promovisane su socijalno odgovorne investicije i podrška investicijama u zaštiti životne sredine. U Davosu od 20 do 23 januara 2016. godine održan je samit na kome je, između ostalih, dominiralo pitanje: rešavanje izbegličke krize na ruti Azija-Evropa. Ovo veoma teško ekonomsko, socijalno, kulturno i bezbed-

³⁰ Problem siromaštva se uvećava, jer se ne realizuje Program OUN za pomoć zemljama u razvoju. Obaveza razvijenih zemalja je pomoć od 0,7% bruto društvenog proizvoda. Međutim, doprinos zemalja je čak manje od 0,2%. Šta više, nijedna iz grupe razvijenih zemalja (G7, danas G8 sa Rusijom) nije ispoštovala odredbe iz ovog dela Programa OUN. Dragoslav Kočović, *Socijalna politika*, FPN, Beograd 2007, str. 168.

nosno pitanje ostalo je na nivou različitih predloga i inicijativa, a bez jasnih smernica i utvrđenih zaključaka. Kada je u pitanju naša zemlja rezultati istraživanja pokazuju da se Srbija suočava sa, za sada, nerešivo rastućom nezaposlenošću. Gotovo jedan milion radno sposobne snage je van procesa rada i dohodovanja, da 20 odsto stanovništva živi u siromaštvu, da je znatno veći broj izložen pomanjkanju sredstava i oskudici svake vrste, oko 200 hiljada dece živi na granici siromaštva, 150 hiljada dece je neuhranjeno, a od ukupnog broja predškolske dece jedna trećina je anemična.³¹ Srbija je na 53 mestu na svetu po siromaštvu.

Težinu socijalnih problema u svetu upotpunjava priraštaj, u jednom delu sveta on je ekstremno visok i proizvodi pravu demografsku eksploziju, dok je na drugoj strani nizak pa čak i negativan priraštaj što uslovljava prave demografske pustinje. Negativan trend u priraštaju stanovništva dovodi u pitanje reprodukciju nacija, njihove kulture i biološkog opstanka.³² Po poslednjim podacima Beograd je najstariji grad u Evropi, Srbija je peta po prosečnoj starosti od 41,2 (muškarci 39,9 žene 42,5) godine, a prirodni priraštaj u zemlji je negativan i iznosi -5,2 (živo rođene dece 9,0‰ a umrle 14,2‰).³³ Dakle, odnos između mortaliteta i nataliteta je evidentno u korist mortaliteta. Zbog toga svake godine u Srbiji nestane po jedan grad veličine oko 30 hiljada stanovnika. Prema podacima Geografskog instituta Jovan Cvijić, u Srbiji ima 19 sela sa manje od 10 stanovnika i 226 sela koja imaju manje od 40 stanovnika starijih od 60 godina.³⁴ Broj domaćinstava se povećao na 2 521 190. u odnosu na 1971. godinu, odnosno povećao se za 273 018 domaćinstava. Broj članova po domaćinstvu se smanjuje, tako je 1971. godine po domaćinstvu bilo 3,8 članova, 2002. godine 3,0 članova, 2011 godine 2,8 članova.³⁵ Ilustracije radi,

³¹ Sanja Šuljagić, „Razmatranje problema održivog i ravnomernog regionalnog razvoja“, *Politička revija*, Institut za političke studije, br. 3, Beograd 2009, str. 70.

³² Zoran Jevtović, „Islamization and Albanization of Old Serbia – book review“, *Politikologija religije*, Vol. 1, no. 2., Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, str. 157.

³³ Statistički godišnjak Srbije, Beograd 2015, po popisu iz 2011. godine daje prosečnu starost stanovništva koja iznosi 42,2. Navedena vrednost u tekstu razlikuje se za jednu godinu i ona je rezultat procene u periodu posle popisa.

³⁴ Sanja Šuljagić, Razmatranje problema održivog i ravnomernog regionalnog razvoja, časopis *Politička revija*, br. 3, Beograd 2009, strana 78–79.

³⁵ Prvi popis stanovništva u Srbiji sproveden je 1834. godine. Srbija je 1921. godine imala je 4,9 članova po domaćinstvu, 1931. godine imala je 5,0 članova po domaćinstvu, 1961. godine imala je 4 članova po domaćinstvu, 1971. godine imala je 3,8 članova po domaćinstvu, 1981. godine imala je 3,6 članova po domaćinstvu, 1991. godine 3,1 članova po domaćinstvu, 2011. godine 2,88 članova domaćinstva. Statistički godišnjak Srbije, Beograd 2015.

fertilitet u Srbiji je 1,36 dece po ženi u fertilnom periodu od 15 do 49 godina starosti, u EU 1,54 dece, u Aziji i Južnoj Americi 2,5 dece, a u Africi 5 dece.

Međunarodna saradnja na području socijalne politike uslovljena je dinamičnim promenama u svim sferama društvenog života, koje odlikuje visok stepen međusobne povezanosti i uslovljenosti, čiji je trend i dalje intenzivno rastući. Posebno su izražene velike promene u oblasti ekonomije i privrede, a koje su uslovile značajna pomeranja u socijalnoj sferi. Zahvaljujući relativno slobodnom kretanju rada i kapitala, a pre svega sirovina, gotovih proizvoda i ljudi nametnula se potreba regulisanja niza ekonomsko socijalnih pitanja na međunarodnom planu. Pošto su ljudi činioci društvenih procesa, to su ekonomska i socijalna pitanja neodvojiva i međusobno povezana, to nužno uslovljava međunarodnu saradnju oko pitanja zapošljavanja, dohotka, socijalnog osiguranja, obrazovanja, stanovanja, ishrane, siromaštva, migracija i dr. Dakle, saradnja na ekonomsko socijalnom planu je od posebnog značaja jer socijalni problemi (glad, nezaposlenost, beda i dr.) izazivaju ekonomske i političke probleme, ugrožavaju mir i bezbednost, kako unutar zemalja, tako i u čitavom svetu. Siromaštvo i problemi ishrane najteže pogađaju nerazvijene zemlje, ali se te teškoće reflektuju na čitav svet. Poseban problem su lokalni ratovi koji uslovljavaju migracije stanovništva, a sve to zahteva sadržajne i koordinirane mere i aktivnosti na međunarodnom planu.³⁶ Razvoj nauke i naučnih saznanja postaju vrlo brzo opšte dobro čovečanstva. Posebno su značajne humanističke vrednosti koje postaju osnova društvenog života, a koje obuhvataju: lična, politička, ekonomska i socijalna prava ljudi, planiranje socijalnog razvoja, istraživanje socijalnih problema, aktivnosti vladinih i ne vladinih organizacija.

Međunarodna saradnja ostvaruje se preko zaključaka, preporuka, deklaracija, konvencija i rezolucija, čija ratifikacija od strane zemalja znači njihov sastavni deo nacionalnog zakonodavstva zemalja koje su to učinile. Nosioci saradnje su Organizacija ujedinjenih nacija, Međunarodna organizacija rada, Svetska zdravstvena organizacija, Međunarodni crveni krst i dr. Osnove međunarodne socijalne politike date su u deklaracijama o socijalnom napretku

³⁶ Građanski rat u Drugoj Jugoslaviji i rat Nato alijanse protiv Treće Jugoslavije proizveo je sijaset političkih, ekonomskih i socijalnih problema sa kojima se danas suočava Srbija, pre svega na stotine hiljada izbeglica i raseljenih lica, udovica, ratnih siročadi, invalida, beskućnika, nezaposlenih i dr. U ovom delu je neophodna koordinirana i intenzivna međunarodna saradnja na osnovama Povelje UN, drugih međunarodnih dokumenata i Ustavnog prava Srbije. Ratovi na prostoru Libije, Iraka, Sirije uslovili su ogroman broj izbeglica. Prava reka izbeglica sa afroazijskog prostora neprekidno teče preko Južne Evrope prema centralnoj, zapadnoj i severnoj Evropi. Ogroman talas izbeglica tokom 2015. godine prolazi kroz Srbiju što zahteva niz mera, pre svega zdravstvenog i bezbednosnog karaktera.

i razvoju, pravima čoveka, pravima deteta, stanovništvu, normama iz oblasti rada i socijalnog osiguranja, istraživanja i informisanja.

ZAKLJUČAK

Kroz vreme i prostor od najranijeg perioda ljudskog postojanja do danas socijalni sadržaji (odeća, obuća, hrana, odmor, lečenje, obrazovanje idr.) bili su notorni pokretači čovekove aktivnosti. U savremenom društvu, osvajanje vlasti odvija se u demokratskim društvenom ambijentu političkog nadmetanja zasnovanog na ideji opšteg dobra, usklađivanja interesa, vršenja vlasti, smenljivosti i izbornosti. U tim relacijama socijalni sadržaji predstavljaju značajno područje animiranja javnosti i njenog političkog pokretanja i angažovanja, a socijalna politika je prostor na kome se rešava sudbina vlasti-njeno osvajanje, očuvanje ili gubitak. Socijalni sadržaji (ljudske potrebe materijalne i duhovne) čine suštinu života čoveka i kao takvi izvanredno su sredstvo upravljanja i vladanja ljudima na osnovama humanizma ili utilitarizma, a u cilju vladanja društvom i uspostavljanja održavanja društvenog habitusa. Ljudske potrebe materijalne i nematerijalne, način njihovog zadovoljavanja i sredstva za njihovo obezbeđivanje pogodno su sredstvo za osvajanje i očuvanje vlasti. Ujedno socijalni sadržaji, posebno u poslednjih sedamdeset godina predstavljaju cilj ekonomije i ekonomskog razvoja. Savremena društva zaokupljena su ne samo nacionalnim pitanjima, pitanjima političkih prava i sloboda, već i pitanjima socijalno-ekonomskog karaktera, koja su uvek kroz istoriju razvoja društva pokretala na borbu, nemire i društvene sukobe. Zbog toga, u programima političkih subjekata značajno mesto za upravljanje i vladanje, osvajanje i očuvanje vlasti moraju da zauzimaju pitanja: zapošljavanja i povećavanja zaposlenosti, zarada i sigurnosti zarada, zaštite zdravlja i unapređenja zdravstvene zaštite, stanovanja i stambenog konfora, odnosno socijalne sigurnosti i životnog standarda. U suštini to su pitanja koja se konstruktivno razrešavaju kroz: rad, humanizam, socijalnu pravdu, slobodu i solidarnost. Ovaj rad ima teorijski karakter i sagledava značaj socijalnih sadržaja kroz prizmu vlasti u nameri da istakne humanističku dimenziju kao osnovu za izgradnju i razvoj društva. Zbog toga smo, sa današnjih naučnih dostignuća o čoveku, društvu, smislu čovekovog postojanja i delovanja, podcrtali u delu teksta o načinu razvoja društva, da nema uspešnog razvoja bez sadržajne socijalne politike. U radu se ne bavimo modelima ni metodološkim pitanjima u oblasti socijalne politike, već smo isključivo stavili naglasak na upotrebu socijalne politike.

LITERATURA

- [1] Aristotel, *Politika*, Kultura, Beograd 1960.
- [2] Artur Šopenhauer, *O geniju*, prevod Milan Vujaklija, knjižnice Rajkovića i Đukovića, Beograd-Terazije 1928.
- [3] Bogdana Koljević, „Kosovo i Evropska unija: pitanja identiteta i demokratije“, *Nova srpska politička misao*, br. 1–2, Beograd 2008.
- [4] Dragoslav Kočović, *Socijalna politika*, FPN, Beograd 2007.
- [5] Dragoslav Kočović, *Religijska učenja: socijalne vrednosti religijskih učenja*, FPN, Beograd 2010.
- [6] Dragoslav Kočović, „Pojedinačna, porodična i društvena disipacija“, *Godišnjak*, br.4, FPN, Beograd 2010.
- [7] Dragoslav Kočović, Političke, ekonomske i socijalne posledice okupacije južne Srpske pokrajine Kosova i Metohije, *Srpska politička misao*, IPS, br. 2, Beograd 2012.
- [8] Dušan Lakićević, *Socijalna politika*, Savremena administracija, Beograd 1991.
- [9] John Rex, Ph. D. Professor Emeritus, “Secular Substitutes for Religion in the Modern World”, *Politikologija religije*, Vol. 1, no. 1., Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd 2007.
- [10] Ljuba Tadić, *Filozofija prava*, Naprijed, Zagreb 1983.
- [11] Mihajlo Marković, „Sloboda kao filozofska osnova demokratije“, *Srpska politička misao*, br. 1–2, Beograd 1997.
- [12] Mihajlo Marković, *Humanistički smisao društvene teorije*, tom VI, BIGZ, Beograd 1994.
- [13] Miroljub Jevtic, “Religion and Relations between Genders”, *Politikologija religije*, Vol. 2, no. 1., Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd 2008.
- [14] Platon, *Država*, Kultura, Beograd 1966.
- [15] *Politička enciklopedija*, Savremena administracija, Beograd 1975.
- [16] Radoslav Ratković, *Uvod u političke nauke*, Udruženje nauka i društvo Srbije, Beograd 1999.
- [17] Sanja Šuljagić, „Razmatranje problema održivog i ravnomernog regionalnog razvoja“, *Politička revija*, Institut za političke studije, br. 3, Beograd 2009.
- [18] Stephen J. Hunt, “The rhetoric of rights in the UK Cristian churches regarding non-heterosexual citizenship”, *Politikologija religije*, Vol. 4, no. 2., Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd 2010.
- [19] Virgilio Aquino Rivas, “The Role of the Church in the Politics of Social Transformation: The Paradox of Nihilism”, *Politikologija religije*, Vol. 2, no. 2., Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd 2008.

- [20] Ziad Fahed, "How the Catholic Church Views the Political Community?", *Politikologija religije*, Vol. 3, no. 1., Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd 2009.
- [21] Zoran Jevtovic, "Islamization and Albanization of Old Serbia", *Politikologija religije*, Vol. 1, no. 2., Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd 2007.

Dragoslav Kocovic

POLITICS – THE PHENOMENON OF SOCIAL POLICY AND ITS USAGE

Abstract

In this work we are trying to comprehend social policy as a major field in politics, explaining its theoretical specificity in order to offer the reader the basic ideas of the phenomena: politics, social and social policy. Our intention is to analyse, through the contents of social policy, its use in social life as the means of governing and ruling, winning and keeping power and progress of society. Theoretically and scientifically, it is quite justified to consider social policy through these three spheres avoiding the stereotype present in theory and practice of social policy, its place and role in life of an individual, group, state, region and society in global sphere. We want to point out its vitality and its importance in development of each community, especially in the moment of global processes, reforms, change of value system, when important and unimportant, essence and form, lasting and temporary are often confused. We want to show that without conducting substantial and constructive policy no policy and organization of society are possible referring to the man of this century. The essence of social riddle solving is in architecture and design of society that will develop itself in harmony and progress, in which the conflicts will be minor and prosperity will be achieved in the unity of political, economic and social.

Key words:

politics, social, social policy, government and ruling, winning and keeping the power, the form of social development.